

ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ
Навчально-науковий інститут денної освіти
Кафедра товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

підпис

Г.О.Бірта

ініціали, прізвище

«26» червня 2025р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

Експертиза дорогоцінних металів,

коштовного каміння та культурних цінностей

освітня програма/ спеціалізація

«Товарознавство і комерційна діяльність»

спеціальність

D7 Торгівля

галузь знань

D Бізнес, адміністрування та право

ступінь вищої освіти

магістр

Робоча програма навчальної дисципліни «Експертиза дорогоцінних металів, коштовного каміння та культурних цінностей» схвалена та рекомендована до використання в освітньому процесі на засіданні кафедри товарознавства, біотехнології експертизи та митної справи

Протокол від «26» червня 2025 року №12.

Полтава 2025

Укладач:

Гнітій Н.В., старший викладач кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи Полтавського університету економіки і торгівлі

ПОГОДЖЕНО:

Гарант освітньої програми «Товарознавство та експертиза в митній справі»
спеціальності D7 Торгівля
ступеня магістр

підпис

А. С. Ткаченко
ініціали, прізвище

«26» червня 2025 року

ЗМІСТ

Розділ 1. Опис навчальної дисципліни	4
Розділ 2. Перелік компетентностей, які забезпечує дана навчальна дисципліна, програмні результати навчання	5
Розділ 3. Програма навчальної дисципліни	7
Розділ 4. Тематичний план навчальної дисципліни	10
Розділ 5. Система оцінювання знань студентів	25
Розділ 6. Інформаційні джерела	26
Розділ 7. Програмне забезпечення навчальної дисципліни	27

Розділ 1. Опис навчальної дисципліни

Таблиця 1 – Опис навчальної дисципліни

Місце у структурно-логічній схемі підготовки	—
Мова викладання	українська
Статус дисципліни :	вибіркова
Курс/семестр вивчення	1 / 1
Кількість кредитів ЄКТС/ кількість модулів	5 / 2
Денна форма навчання:	
Кількість годин: – загальна кількість: 150 год.	
- лекції: 12 год	
- практичні (семінарські, лабораторні) заняття: 28 год	
- самостійна робота: 110 год	
- вид підсумкового контролю (ПМК, екзамен): ПМК (залік)	
Заочна форма навчання	
Кількість годин: – загальна кількість: 150 год.	
- лекції: 4 год.	
- практичні (семінарські, лабораторні) заняття: 6 год.	
- самостійна робота: 140 год.	
- вид підсумкового контролю (ПМК, екзамен): 1 семестр ПМК (залік)	

Розділ 2. Перелік коментентностей, які забезпечує дана навчальна дисципліна, програмні результати навчання

Предметом вивчення дисципліни є методологія та організація експертного оцінювання дорогоцінних металів, коштовного каміння, культурних цінностей в умовах сучасного ринку.

Мета навчальної дисципліни полягає в опануванні методологічних основ товарознавчої експертизи дорогоцінних металів, коштовного каміння, культурних цінностей, вивчення нормативного та законодавчого регулювання питань із контролю якості, сертифікації, атестації, оцінювання та прогнозування їхньої вартості.

Завданнями навчальної дисципліни є:

- аналіз світових та вітчизняних ринків дорогоцінних металів та коштовного каміння, аналіз ринку антикваріату;
- визначення сутності, предмету, видів, процедури експертизи дорогоцінних металів та коштовного каміння, культурних цінностей;
- вивчення світової та вітчизняної нормативної та законодавчої бази щодо питань класифікації, ідентифікації, сертифікації, контролю якості, атестації, прогнозування вартості дорогоцінних металів, коштовного каміння та культурних цінностей;
- вивчення методик визначення соціокультурної цінності пам'яток культури для прогнозування їхньої вартості;
- вивчення будови та властивостей дорогоцінних металів та коштовного каміння, їхніх синтетичних аналогів, імітацій, облагороджених матеріалів; - опанування діагностики дорогоцінних металів та коштовного каміння;
- визначення ідентифікаційних ознак природних матеріалів, їхніх синтетичних аналогів та імітацій; - визначення параметрів оцінювання якості дорогоцінних металів та коштовного каміння; - визначення ціни дорогоцінних металів згідно зі світовими та вітчизняними преїскурантами;
- прогнозування вартості виробів із дорогоцінних металів та коштовного каміння згідно з метою оцінювання; - вивчення процедури ідентифікаційної експертизи, експертизи справжності (автентичності), оціночної експертизи дорогоцінних металів, коштовного каміння та культурних цінностей;
- засвоєння методів прогнозування вартості культурних цінностей; - складання висновків експертів відповідно до мети оцінювання.

Фахівець повинен **вміти**:

- визначати колір та пробу дорогоцінних сплавів;
- розшифровувати маркування ювелірних виробів.

- працювати на гемологічному обладнанні (визначати оптичний характер, показники заломлення та двозаломлення, наявність і ступінь плеохроїзму, спектри поглинання мінералів);
- визначати походження ювелірних каменів (природні, синтетичні);
- ідентифікувати коштовне каміння;
- заповнювати експертний висновок та лист ідентифікації;
- проводити експрес-експертизу культурних цінностей під час здійснення митних процедур;
- визначати достовірність культурних цінностей за відмінними ознаками;
- застосовувати технічні засоби митного контролю для проведення оцінки творів мистецтва;
- користуватися нормативними актами і документацією щодо порядку митного оформлення та пропуску через митний кордон України дорогоцінних металів, коштовного каміння та культурних цінностей.

Таблиця 2 – Перелік коментентностей, які забезпечує дана навчальна дисципліна, програмні результати навчання

Програмні результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач
РН01. Вміти адаптуватися та проявляти ініціативу і самостійність в ситуаціях, які виникають в професійній діяльності. РН02. Визначати, аналізувати проблеми підприємництва та торгівлі та розробляти заходи щодо їх вирішення. РН03. Вміти розробляти заходи матеріального і морального заохочення та застосовувати інші інструменти мотивування персоналу й партнерів для досягнення поставленої мети. РН05. Вміти професійно, в повному обсязі й з творчою самореалізацією виконувати поставлені завдання у сфері підприємництва та торгівлі. РН08. Оцінювати продукцію, товари, послуги, а також процеси, що відбуваються в підприємницьких, торговельних структурах, і робити відповідні висновки для прийняття управлінських рішень. РН10. Вирішувати проблемні питання, що виникають в діяльності підприємницьких та торговельних структур за умов невизначеності та ризиків. РН13. Проводити експертну та митну діяльність при здійсненні експортноімпортних торговельних операцій.	ЗК 2. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми. ЗК 5. Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків. ЗК 6. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт. СК 2. Здатність проводити оцінювання продукції, товарів і послуг в підприємницькій та торговельній діяльності СК 3. Здатність до ефективного управління діяльністю суб'єктів господарювання в сфері підприємництва та торгівлі. СК 4. Здатність до вирішення проблемних питань і прийняття управлінських рішень у професійній діяльності. СК 7. Здатність розробляти та приймати рішення, спрямовані на проведення експертної діяльності та впровадження систем управління якістю та безпечністю

Розділ 3. Програма навчальної дисципліни

РОЗДІЛ 1. ЕКСПЕРТИЗА ДОРОГОЦІННИХ МЕТАЛІВ

Тема 1.1 Державне регулювання операцій з дорогоцінними металами та коштовним камінням

Правові засади державного регулювання видобутку, виробництва, використання, зберігання дорогоцінних металів та коштовного каміння та контролю за операціями з ними в Україні. Державні органи за обліком та контролем за операціями з дорогоцінними металами, коштовним камінням та виробами з них. Порядок проведення експортних операцій з дорогоцінними металами, коштовним камінням та виробами з них. Світовий ринок золота та коштовного каміння. Характеристика основних родовищ коштовного каміння України.

Тема 1.2 Споживні властивості дорогоцінних металів та їх сплавів

Види дорогоцінних металів, їх специфічні властивості. Золото та його сплави. Срібло та його сплави. Платина, метали платинової групи, сплави на їх основі. Відрізняльні ознаки дорогоцінних металів та їх сплавів. Поняття проби, види проб. Клеймування виробів з дорогоцінних металів.

Тема 1.3. Методи визначення проби дорогоцінних сплавів

Метод визначення проби дорогоцінного сплаву на пробірному камені. Вимоги до пробірного каменю та пробірних голок. Переваги та недоліки методу. Крапельний та кислотний метод визначення проби дорогоцінних сплавів: характеристика, методика проведення, переваги та недоліки.

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРТИЗА КОШТОВНОГО КАМІННЯ

Тема 2.1 Основні поняття мінералогії та кристлооптика мінералів

Мінерал, мінеральний індивид. Мінеральний вид, мінеральний різновид. Хімічний склад, кристалічна структура, конституція мінералу. Забарвлення мінералів. Кристалохімічна класифікація мінералів. Поняття кристалографії. Генезис мінералів. Елементи симетрії: вісь симетрії, площина симетрії, центр симетрії. Поняття сингонії та категорії симетрії. Види сингоній, їх характеристика. Чинники, що впливають на форму кристалу. Сутність проходження світла крізь кристали. Світлозаломлення кристалів. Двозаломлення кристалів. Показник світлозаломлення. Методи визначення показників світлозаломлення. Три основних типи світлозаломлення в кристалах. Ізотропність та анізотропність кристалів. Оптичні характеристики кристалів. Світловідбиття та світлопоглинання.

Тема 2.2 Фізичні властивості коштовного каміння

Поняття "коштовний камінь", "напівдорогоцінний камінь". Ознаки коштовних каменів. Чинники, що формують цінність коштовних каменів.

Блиск, його види. Чинники, що зумовлюють блиск коштовних каменів. Колір ювелірних каменів. Прозорість коштовних каменів. Твердість коштовних каменів. Щільність, хімічна стійкість коштовного каміння. Оптичні ефекти в коштовному камінні. Включення у коштовних каміннях.

Тема 2.3 Види оброблення коштовних каменів

Гліптика. Шліфування, фасетне шліфування (огранювання). Особливості обробки алмазу. Типи шліфування та форми огранювання коштовних каменів. Діамантова огранка та її різновиди. Фантазійні форми огранювання. Оцінювання якості огранювання.

Тема 2.4 Штучне, синтетичне коштовне каміння та його імітації

Мета облагороджування природних каменів, його вплив на властивості та вартість коштовних каменів. Методи облагороджування: термічна обробка, опромінення, хімічна обробка, перетворення поверхні, нарощування поверхні. Проблеми в діагностуванні облагородженого коштовного каміння. Синтетичні аналоги природних коштовних каменів. Методи синтезу ювелірних каменів. Особливості діагностування синтетичних каменів. Види імітацій коштовних каменів. Нові ювелірні матеріали.

Тема 2.5 Методи діагностування ювелірних каменів

Визначення механічних властивостей: твердість, крихкість, спайність, злам. Визначення оптичних властивостей: прозорість, колір, оптичний характер, плеохроїзм, світлозаломлення, люмінісценція, спектр. Визначення густини. Дослідження під мікроскопом: тверді, газові, рідинні включення, тріщини, характер розподілення забарвлення. Особливості діагностування коштовного каміння за результатами дослідження. Застосування довідникових таблиць.

Тема 2.6 Класифікація коштовного каміння

Основні класифікаційні ознаки коштовних каменів. Види класифікацій коштовних каменів, їх переваги та недоліки. Класифікація коштовного каміння відповідно закону України від 18 листопада 1997 р. за № 637/97 – ВР.

Тема 2.7 Систематична гемологія коштовних каменів мінерального походження

Коштовні камені 1-го порядку. Алмаз. Основні родовища алмазів. Характеристика властивостей алмазів, діагностичні ознаки алмазів. Природні імітації алмазів. Коштовні камені групи корунду: рубін, сапфір. Походження, основні родовища. Характеристика властивостей, діагностичні ознаки, імітації. Смарагд. Коштовні камені 2-3 порядку. Шпінелі, характеристика властивостей, діагностичні ознаки. Демантоїд, властивості, діагностичні ознаки. Жадеїд – особливості оцінки діагностичних властивостей. Благородний опал, різновиди, ознаки. Топаз, турмалін, циркон – властивості,

особливості діагностування. Коштовні камені 4-го порядку. Гранати, основні різновиди, властивості, діагностичні ознаки. Кремнезем, властивості, характерні ознаки. Сподумен, фенакіт, кліногуміт – відмінні властивості, ознаки діагностування.

Тема 2.8 Систематична гемологія напівдорогоцінного коштовного каміння

Напівдорогоцінні камені 1-го порядку. Група халцедону: різновиди, властивості, діагностування. Бірюза: властивості, ознаки діагностування. Котяче око, його різновиди. Лабрадор, малахіт, мармур – характерні ознаки, особливості діагностування. Нефрит, обсідіан, опал, родоніт. Напівдорогоцінні камені 2-го порядку. Агат. мазоніт. Гематит, гагат, гетит. Кварцит та кремій. Унакіт, чароїт, яшма. Характеристика властивостей, відмінних ознак, особливості діагностування.

Тема 2.9 Систематична гемологія коштовних каменів органогенного походження

Перли: походження, різновиди, характеристика властивостей, діагностичні ознаки. Імітації перлів та їх відмінні ознаки. Оцінювання перлів. Корали: походження, види. Хімічні, фізичні та структурні властивості коралів. Діагностування коралів та їх імітацій. Бурштин: походження, види, властивості. Діагностування бурштину та його імітацій.

Тема 2.10. Якість та вартість коштовних каменів

Параметри, за якими визначають якість коштовного каміння. Визначення декоративної якості коштовного каміння. Споживні властивості, що визначають якість коштовного каміння. Вартість коштовного каміння. Прогнозування вартості коштовного каміння.

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРТИЗА КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ

Тема 3.1 Культурні цінності та проблеми їх визначення в нормативно-правових актах України та міжнародних конвенціях

Проблеми міжнародного співробітництва і міжнародного права відносно культурних цінностей. Введення терміну "культурні цінності" Конвенцією ЮНЕСКО від 14.05.1954 р. Державна політика України щодо захисту культурної спадщини. Збереження та захист культурних цінностей – конституційна норма статті 54 Основного Закону України. Законодавчі та нормативні акти, що регламентують порядок переміщення через митний кордон предметів цієї категорії. Розкриття терміну "культурні цінності" згідно із Законом України "Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей".

Тема 3.2 Образотворче мистецтво

Образотворче мистецтво. Види образотворчого мистецтва: монументально-декоративний, театральньо-декоративний, станковий живопис. Жанри станкового живопису: історичний, портрет, живопис побутовий, пейзаж, натюрморт, анімалістичний. Основні терміни і засоби художньої виразності в образотворчому мистецтві. Композиція, ритм, світлотінь, простір, засоби повітряної і лінійної перспективи. Колір, колорит. Декоративність.

Поняття "витвір мистецтва". Поняття "оригінал-копія-репродукція". Поняття та визначення стилю. Історія мистецьких стилів. Основні історичні художні стилі та їх визначальні прикметні ознаки.

Мистецтво Стародавнього Сходу та Передньої Азії. Антична доба: єгипетська культура. Мистецтво Стародавньої Греції: "гомерівський" період, архаїчний період, класичний період, елліністичний період. Мистецтво етрусків, Стародавнього Риму – республіканський період, імператорський період.

Доба середньовіччя V–XV ст. Візантія, основні етапи розвитку мистецтва. Віддзеркалення рис античності, християнських художніх традицій у мистецтві Візантії. Вплив візантійського мистецтва на мистецтво Київської Русі. Західноєвропейське середньовіччя (раннє середньовіччя, романське середньовіччя, готичне середньовіччя).

Ренесанс – кінець XVI – 20 рр. XVII ст. Італійський та північний Ренесанс. Характерні риси. Основні етапи розвитку італійського Ренесансу.

Бароко, класицизм XVII ст. Характерні ознаки.

Рококо 1730–1770 рр. Декоративність, химерність і фантастичність у мистецтві.

Класицизм 2-ї половини. Відродження античного грецького і римського стилів. Рівномірність, симетрія, максималізм у мистецтві. Романтизм.

Ампір. Мотиви декору й архітектурні форми. Повторення мистецтва давньогрецької архаїки, імператорського Риму і древньоєгипетської архітектури і скульптури. Академізм, історизм, еkleктика.

Модерн. Визначення. Різновиди модерну. Модерн за характером: декоративний, романтичний, раціоналістичний. Прикметні, визначальні ознаки. Провідні майстри.

Основні стильові напрями в мистецтві XX ст. та їх характеристика: конструктивізм, функціоналізм.

Тема 3.3 Живопис на полотні

Відмінні ознаки олійного живопису. Поняття живопису. Станковий живопис. Основа для олійного живопису. Дублювання старовинних творів живопису на нову основу. Види і типи підрамників. Види полотна. Техніка олійного живопису майстрів XVII–XVIII ст. Ґрунтування. Фарбовий шар. Лакове покриття. Кракелюр. Можливі реставраційні ефекти. Історичний екскурс розвитку живопису в країнах Західної Європи (XVI–XX ст. Російський XVII–XX ст. Провідні майстри станкового живопису.

Український живопис XVII–XX ст. Епітафійні, труменні, парадні портрети XVII – XVIII ст. Творчість І. Рутковича, І. Кондзелевича, І. Івановича, В.Реклинського, О.Білявського. Народні картини. Українці в Петербурзькій Академії мистецтв (Д.Левицький, В.Боровиковський, Лисенко, А.Мокрицький, І.Сошенко, Т.Шевченко, К.Грутовський). Жанровий живопис: М.Пимоненко, К. Трутонський. Творчість О.Мурашка. Західна Україна: І.Труш, О.Кульчицька. Сецесіон і символізм в українському живописі. Український авангард 1910–1920 рр. (О.Богомазов, К.Мальвич, А.Маневич). Творчість українських художників 1930–1970 рр.: І.Їжашкевич, П.Волокідін, О.Шовкуненко, Т.Яблонська, В.Пузирков, О.Лопухов, М.Глущенко, Ф.Кричевський, В.Зарецький. Творчі напрямки, об'єднання художників України у 1980–1990 рр. Художні аукціони, каталоги. Методи аналізу творів живопису, їх оцінка; фактори ціни. Ознаки, на які слід звернути увагу інспектору митниці при здійсненні митного оформлення та пропуску через митний кордон України творів живопису.

Тема 3.4 Живопис на дерев'яній основі

Загальні відомості про історію іконопису. Іконопис Київської Русі. Іконопис Стародавньої Русі (друга половина XIII–XVII ст.). Московська, Новгородська, Володимиро–Суздальська іконописні школи. Конструкція ікони та її особливості. Виготовлення основи для живопису. Види та породи деревини. Види шпонок: урізні (XVI–XIX ст.), накладні, торцеві (XIX ст.). Цвяхи (XVII–XVIII ст.). Техніка темперного живопису. Манера письма ікони XVII ст., XVIII. ст., XIX ст. (паволока, левкас, фарбовий шар, лакове та покриття оліфою). Клейма/Шати. Складові частини окладу ікони. Дублювання старовинних ікон на нову основу. Сучасна ікона. Розшифрування літочислення. Протоевангельський і євангельський цикли. Іконографічні типи Богородиці та Ісуса Христа. Зображення святих. Символи та емблеми в іконографії. Іконостас. Побудова, визначення одно– та багоярусного іконостасу. Відмінні ознаки українського та російського іконостасні. Підробки. Як дивитись на іконну дошку й іконопис під час митного оформлення та пропуску через митний кордон України.

Тема 3.5 Графіка

Загальні відомості про графіку. Вітчизняна та зарубіжна графіка. Класифікація графічних творів за видами: книжкова та промислова графіка, плакат, журнально–газетна графіка, графічний дизайн. Матеріали: сухі, рідкі. Папір. Його відмітні ознаки. Написи на гравюрах. Авторська графіка. Техніки авторської графіки: сангіна, вугіль, соус, олівець, туш (перо, пензель), сепія, гризайль, пастель. Друкована графіка (естампи). Техніки: ксилографія, мідьорит, офорт, суха голка, акватинта, лавіс, меццо–типто, монотипія, літографія, ліногравюра. Високий друк, глибокий друк, офсетний (плоский) друк. Сигнатура друкованих творів. Гравюра у творчості видатних художників світу (А. Дюрер, Г. Гольбейн, Рембрант, Ф. Гойя, Тулуз–Лотрек, Фаворський, Є.Кібрік). Розвиток української гравюри. Видатні митці: О. і

Л.Тарасевичі, І.Щирський, Г.Левицький, Т.Шевченко, О. Кульчицька, Г.Нарбут, В. Касіян. Атрибуція графічних творів та відмінні ознаки. Методи візуального аналізу та експертної оцінки графічних творів.

Тема 3.6 Старовинні книги, рукописи, документи

Історія виникнення і розвиток книги. Рукописні книги (єгипетські папіруси, клинопис шумерів, глиняні таблички Вавилону й Ассирії. Біблія. Візантійська книга IV – XV ст., арабська книга VII–XIII ст., слов'янська рукописна книга, давньоруська книга XI–XVI ст.). Стародруки. Винайдення книгодрукування. Винахід І. Гутенберга. Розвиток книгодрукування в Європі, Росії та Україні. Форма книги. Свиток. Глиняні таблички. Гармоніки. Поліптихи. Кодекс і його структура (форзац, титул, авантитул, шмуцтитул, контртитул, фронтиспис, колофон). Вихідні дані, колонтитул, шапка. Оформлення та оправа старовинної книги. Письмо старовинної книги. Папір, його властивості. Водяні знаки. Види чорнила та їх властивості. Матеріали та засоби для письма. Шрифти (устав, напівустав, в'язь, готичний, антиква, громадянський, скоропис). Документи, їх види. Рукописні та машинописні архівні матеріали. Книги, газети, журнали, плакати, карти. Категорії цінності книг (манускрипти, антикварна книга, інкунабули, Палестини, букіністична і рідкісна книга). Оцінка друкованих творів. Правила вивезення книг, рукописів, документів за межі України.

Тема 3.7 Декоративно-ужиткове мистецтво

Класифікація за матеріалами, за функціональним призначенням, за техніками виготовлення. Мистецтво професійне, народне і самодіяльне. Особливості народного керамічного мистецтва. Виразальні засоби творів декоративно-ужиткового мистецтва. Прийоми та способи декорування. Основні мотиви та принципи побудови орнаменту. Ритм, повтор, чергування, інверсія, стилізація як складові орнаменту. Декор та орнамент як ознака для визначення часу, прізвища майстра, місця виготовлення. Різновиди кераміки: теракота, майоліка, фаянс, фарфор. Українська кераміка. Загальна характеристика скла. Різновиди скла: калієво-содове, калієво-вапнякове, содово-поташне, кришталь. Технологія виготовлення виробів зі скла та основні прийоми та способи декорування (видування вільне, у форму, пресування, венеціанська "нитка", гравіювання). Види гравіювання: контурне, матове, глибоке, алмазна грань, пунктирне гравіювання. Скло в країнах Західної Європи XV–XX ст. (Італія, Німеччина, Нідерланди, Англія, Росія). Українське гутне скло. Лакові мініатюри. Визначення лакових розписів: на пап'є-маше, на металі. Технологія виготовлення лакових мініатюр. Історія розвитку лакової мініатюри. Основні осередки розпису: Мстюра, Палех, Холуй. Тематика, стильові ознаки. Вироби з дерева, кістки та каменю. Емалі. Ткацтво. Відомості про деякі народні художні промисли.

Тема 3.8 Кераміка як вид декоративно-прикладного мистецтва

Загальні відомості про кераміку. Дещо з історії розвитку виробництва кераміки. Гончарна кераміка, теракота. Прийоми виготовлення та способи декорування. Типологія форм. Майоліка. Визначення. Майоліка та меццо-майоліка. Прикметні ознаки, технологія виготовлення та декорування. Майоліка країн Західної Європи (Іспанія, Італія, Франція) XVII–XIX ст. Майоліка Росії та України. Осередки. Визначальні ознаки. Фаянс. Голландський фаянс XVII–XVIII ст. Англійський фаянс XVIII ст. Фаянс Російської імперії та України. Києво–Межигірська фабрика. Марки. Фарфор м'який, твердий, кістяний. Бісквіт. Прийоми виготовлення та способи декорування. Відливання шлікером у форму, гончарний круг. Способи нанесення розпису на фарфорі: ручний розпис, спосіб механічного друку, декалькоманія, золочення, сріблення, платинування. Ангобування. Надглазурована і підглазурована техніка живопису (розпису). Дефекти, які можуть виникнути у глазурі та виявитися після глазурованого випалу. Види глазурі, які використовуються в художніх роботах. Фарфор країн Сходу (Китай, Японія). Європейський та російський фарфор. Український фарфор XVIII– XX ст. (Корець, Баранівка, Городниця, Волокитне, Коростень). Агітаційний фарфор. Стильові ознаки та їх відбиття у формах та фарфоровій пластиці. Маркування фарфорових виробів. Методи візуальної оцінки та експертизи керамічних виробів.

Тема 3.9 Художні вироби з металу

Загальні відомості про метали, які використовуються в декоративно–прикладному мистецтві. Класифікація виробів з металів: предмети інтер'єру, прикраси (ювелірні), скульптура, предмети культового характеру, предмети побуту, дрібна пластика, інструменти та пристрої. Прийоми художньої обробки металів: кування, лиття, прокат, волочіння, басма, карбування, гравіювання, інкрустація, золочення, штампування, тиснення, травлення. Декоративне оброблення виробів: полірування, гальванічне покриття, емалювання, чорніння, фарбування, скань, зернь, золочення. Види емалі: виїмкова, перегородчаста, віконна (філігрань), художня. Художня бронза: археологічна, середньовічна, французька мала бронза XVII–XVIII ст., російська бронза XIX ст. Золотарство і сріблярство. Стародавні часи і середньовіччя. Ренесанс: А.Дюрер – батько, Ганс Гольбейн, Ямніцер; італійські золотарі. Барокове золотарство і золотарство рококо Відня, Дрездена, Праги. Російське ювелірне мистецтво XV–XX ст. Художній метал України. Центри золотарства XVI – XVII ст. Творчість І.Равича, І. Мощенка, М. Нарбутовича, Ф.Левицького. Знаки та клейма майстрів. Оригінали та підробки. Методи експертизи й оцінки художнього металу.

Тема 3.10 Ткацтво

Історія виникнення ткацтва. Види тканих виробів: килими, рушники, вироби культового характеру, художні тканини. Ручне та машинне ткацтво. Гобелени. Текстильні вироби. Способи та техніка їх виготовлення. Орнамент як відмінна ознака місця виготовлення тканих виробів. Види орнаментів.

Українські народні промисли. Українська вишивка. Техніки: вільного малюнка, лічильна техніка і техніка "хрестик". Символізм. Кольори різних регіонів. Ознаки, на які слід звернути увагу інспектору митниці при здійсненні митного оформлення та пропуску через митний кордон України тканих виробів.

Тема 3.11 Музичні смичкові інструменти

Музичні інструменти, заборонені для вивезення за межі України.

Скрипка: характеристика вузлів і деталей. Особливості сполучення окремих деталей. Відповідність ефа і форми. Розміри скрипки. Колір. Деревина, з якої виготовлено скрипку, її структура. Річні шари дощечок. Кількість дощечок у деках. Вставки в деках. Лак. Відмінні ознаки скрипок: наявність відколів, щілин, перекосів, матових плям. Скрипкові клейма. Етикетки італійських старовинних скрипкових інструментів. Смичок. Маркування. Розміри й особливі прикмети. Світові та українські майстри скрипки. Народні музичні інструменти (гудок, гусли, ліра, кобза), народні духові музичні інструменти (окалина, волинка, цимбали, бугай, цитра та інші). Матеріали. Декор. Характерні ознаки. Атрибуція смичкових інструментів.

Тема 3.12 Поштові марки

Історія поштової марки. Перша марка. Європейські марки XIX ст. Марки Російської імперії, СРСР і України. Поштова марка: чиста і гашена. Рідкісна марка (унікум, раритет). Марочний лист. Філателістична лексика (пара, трійка, стрічка, квартблок, тет-беш, зчіпка, блок). Відмінні ознаки марок. Папір. Фарби. Марочний клей. Розмір та форма марки. Елементи поштової марки: зображення, текст, кольоровий фон, поле, зубці, сигнатура, імпресіум. Зубцівка. Види зубцівки: лінійна, гребінчаста і рамочна (острівна, ротаційна, рулонна). Способи друкування марок: ручне і машинне. Номінальна вартість. Наявність штемпеля пошти. Партмаксимум, цілі та цілісні речі. Серійність. Оригінали та підробки. Каталог поштових марок СРСР. Поштові відправлення до 1917 року. Сучасні марки. Зубцівка, наявність штемпеля. Марки України. Марки доби Української Народної Республіки. Максимафілія, механофілія, філокартія. Каталоги марок, методи роботи з ними. Фактори визначення автентичності марок. Методи визначення якості і цінності марок.

Тема 3.13 Ордени, медалі, нагрудні знаки та грошові знаки. Пам'ятні та ювілейні монети

Історія орденів та медалей. Види та ознаки. Матеріали та техніка виготовлення: емалі, дорогоцінні камені та метали. Номер нагородження. Відмінні ознаки: герби, символи, тексти, знаки, дати. Підробки, (збірні, виливані заводська або кустарна емаль, імітація дорогоцінних металів, характер кріплення складальних деталей). Історія нагрудних знаків. Класифікація за періодами: нагрудні знаки Російської Імперії, нагрудні знаки

часів громадянської війни (робітничо-селянської Червоної Армії, армії білогвардійців за часів еміграції); нагрудні знаки до 1941 року та періоду Великої Вітчизняної війни; нагрудні знаки після 1945 року. Техніка. Матеріали. Відмінні ознаки. Підробки,

Нумізматика. Короткий історичний огляд. Монетні системи. Античний світ. Монетна система стародавньої Греції і Риму. Арабський халіфат. Монетна система Європи VIII–XIX ст. Київська Русь. Російська імперія. Монети СРСР та України. Нумізматична лексика: аверс, реверс, гурт, поле, обідок, обріз; номінал, легенда, монетний тип; монограма, лігатура, аббревіатура. Монети. Монетарні метали. Паперові грошові знаки, їх відмінні ознаки. Визначення атрибуції монет та паперових грошових знаків. Категорії стану монет, ступені критеріїв, ступені рідкості монет.

Особливі ознаки, на які слід звернути увагу інспекторів митниці при здійсненні митного оформлення та пропуску через митний кордон України орденів, медалей, нагрудних знаків та паперових грошових знаків.

Тема 3.14 Митний контроль за переміщенням культурних цінностей через митний кордон України

Діючі нормативні акти щодо порядку здійснення митного оформлення та пропуску через митний кордон України культурних цінностей: при ввезенні на територію України; при вивезенні за межі України; при переміщенні транзитом; при пересиланні в міжнародних поштових відправленнях. Тимчасове ввезення та вивезення культурних цінностей. Культурні цінності, заборонені до вивезення з території України. Дозвільні документи на право вивезення культурних цінностей. Служба, що видає дозвільні документи Міністерства культури та мистецтв України. Підстави та порядок надання дозвільних документів на право вивезення культурних цінностей. Процедура оформлення дозволу на вивезення культурних цінностей за межі України. Термін дозволу. Предмети, що можна вивозити за межі України без дозвільних документів. Предмети, на вивезення яких за межі України потрібен дозвіл Міністерства культури та мистецтв України. Право власності на культурні цінності. Порядок опису та реєстрації конфіскованих культурних цінностей в митниці (інвентаризація, квитанція МД–1). Підстави та порядок оформлення, зберігання і передачі культурних цінностей державним установам, організаціям на постійне збереження затриманих культурних цінностей. Оформлення реєстру про передачу. Повернення культурних цінностей державним установам сфери культури та представникам храмів різних конфесій.

Розділ 4 Тематичний план навчальної дисципліни

Таблиця 4 – Тематичний план навчальної дисципліни

Назва теми (лекції) та питання теми (лекції)	Кількість годин	Назва теми та питання семінарського, практичного або лабораторного заняття	Кількість годин	Завдання самостійної роботи в розрізі тем	Кількість годин
Модуль 1. Експертиза дорогоцінних металів та коштовного каміння					
Тема 1. Експертиза дорогоцінних металів та виробів із них 1. Характеристика дорогоцінних металів. 2. Характеристика споживних властивостей сплавів дорогоцінних металів: 2.1. Золото та його сплави. 2.2 Срібло та його сплави. 2.3 Платина та сплави металів платинової групи. 3. Ювелірні сплави іноземного виробництва	2	ТЕМА 1. Вивчення споживних властивостей та складу дорогоцінних сплавів.	4	Самостійний конспект з окремих питань теми; виконання навчальних завдань з ДК; рішення ситуаційних завдань; тематичне тестування	5
Тема 2. Елементи морфології та кристалооптики мінералів 1. Кристалохімічна класифікація мінералів. 2. Симетрія кристалів. 3. Механізм утворення оптичних властивостей кристалів. Показники світлозаломлення та двозаломлення мінералів	2	Тема 2. Елементи морфології та кристалооптики мінералів 4. Кристалохімічна класифікація мінералів. 5. Симетрія кристалів. 6. Механізм утворення оптичних властивостей кристалів. Показники	4	Тестування, перевірка вирішення практичних завдань, фронтальне та індивідуальне опитування, понятійний диктант Самотестування. Підготовка до понятійного диктанту	5

Назва теми (лекції) та питання теми (лекції)	Кількість годин	Назва теми та питання семінарського, практичного або лабораторного заняття	Кількість годин	Завдання самостійної роботи в розрізі тем	Кількість годин
		світлозаломлення та двозаломлення мінералів			
Тема 3. Фізичні властивості та оброблення коштовного каміння 1. Блиск, прозорість, колір коштовного каміння. 2. Оптичні ефекти коштовних каменів. 3. Значення кольору, блиску та прозорості як ідентифікаційних ознак КК.	2	Тема 3. Фізичні властивості та оброблення коштовного каміння 3. Блиск, прозорість, колір коштовного каміння. 4. Оптичні ефекти коштовних каменів. 3. Значення кольору, блиску та прозорості як ідентифікаційних ознак КК.	4	Самостійний конспект з окремих питань теми; виконання навчальних завдань з ДК; рішення ситуаційних завдань; тематичне тестування	5
Тема 4. Систематична гемологія коштовних каменів мінерального походження 1. Класифікація коштовного каміння 2. Алмаз: походження, характеристика властивостей, діагностичні ознаки. 3. Коштовні камені групи корунду та берилу. Кремнезем та його різновиди.	2	Тема 4. Систематична гемологія коштовних каменів мінерального походження 4. Класифікація коштовного каміння 5. Алмаз: походження, характеристика властивостей, діагностичні ознаки. 6. Коштовні камені групи корунду та берилу. Кремнезем та його різновиди.	4	Тестування, перевірка вирішення практичних завдань, фронтальне та індивідуальне опитування, понятійний диктант Джерело [1, 2, 4, 5, 6]. Самотестування. Підготовка до презентації доповіді.	5

Назва теми (лекції) та питання теми (лекції)	Кількість годин	Назва теми та питання семінарського, практичного або лабораторного заняття	Кількість годин	Завдання самостійної роботи в розрізі тем	Кількість годин
Тема 5. Систематична гемологія дорогоцінних каменів органогенного походження 1. Загальна характеристика властивостей напівдорогоцінних каменів 1 порядку. 2. Особливості діагностування бірюзи, жадеїту, нефриту. 3. Загальна характеристика властивостей напівдорогоцінних каменів 2 порядку. Особливості діагностування агату, халцедону, опалу.	2	Тема 5. Систематична гемологія дорогоцінних каменів органогенного походження 4. Загальна характеристика властивостей напівдорогоцінних каменів 1 порядку. 5. Особливості діагностування бірюзи, жадеїту, нефриту. 6. Загальна характеристика властивостей напівдорогоцінних каменів 2 порядку. Особливості діагностування агату, халцедону, опалу	4	Самостійний конспект з окремих питань теми; виконання навчальних завдань з ДК; рішення ситуаційних завдань; тематичне тестування	5
Модуль 2. Експертиза культурних цінностей					
ТЕМА :. Живопис 1. Основні види живопису 2. Техніки живопису Опис живопису на полотні у митній документації.	2	ТЕМА :. Живопис 3. Основні види живопису 4. Техніки живопису Опис живопису на полотні у митній документації	4	Тестування, перевірка вирішення практичних завдань, фронтальне та індивідуальне опитування, понятійний диктант Джерело [1, 2, 4, 5, 10]. 2.	5

Назва теми (лекції) та питання теми (лекції)	Кількість годин	Назва теми та питання семінарського, практичного або лабораторного заняття	Кількість годин	Завдання самостійної роботи в розрізі тем	Кількість годин
				Самотестування. Підготовка до презентації доповіді	
Тема 7. Графіка 1.Класифікація творів графіки. 2.Філігрань. 3.Гравюра. Особливості опису творів графіки у митній документації	2	Тема 7. Графіка 4.Класифікація творів графіки. 5.Філігрань. 6.Гравюра. Особливості опису творів графіки у митній документації	4	Самостійний конспект з окремих питань теми; виконання навчальних завдань з ДК; рішення ситуаційних завдань; тематичне тестування	5
Тема 8. Старовинні книги, рукописи, документи 1.Поняття папірус, сувої, бібліон, кодекси. 2. Ксилографія та інкунабули. 3.Вимоги щодо опису аркушу. Інформація, що має міститися у митній документації під час	2	Тема 8. Старовинні книги, рукописи, документи 4.Поняття папірус, сувої, бібліон, кодекси. 5. Ксилографія та інкунабули. 6.Вимоги щодо опису	4	Тестування, перевірка вирішення практичних завдань, фронтальне та індивідуальне опитування, понятійний	5

Назва теми (лекції) та питання теми (лекції)	Кількість годин	Назва теми та питання семінарського, практичного або лабораторного заняття	Кількість годин	Завдання самостійної роботи в розрізі тем	Кількість годин
опису стародруків.		аркушу. Інформація, що має міститися у митній документації під час опису стародруків.		диктант. Джерело [1, 2, 4, 5, 12]. Самотестування. Підготовка до презентації доповіді.	
Тема 9. Декоративно- ужиткове мистецтво 1. Поняття та жанри декоративно-ужиткового мистецтва. 2. Різьблення по дереву. 3. Художня кераміка 4. Художні вироби з металу Ткацтво та вишивка	1	Тема 9. Декоративно- ужиткове мистецтво 5. Поняття та жанри декоративно- ужиткового мистецтва. 6. Різьблення по дереву. 7. Художня кераміка 8. Художні вироби з металу Ткацтво та вишивка	2	Самостійний конспект з окремих питань теми; виконання навчальних завдань з ДК; рішення ситуаційних завдань; тематичне тестування	10
Тема 10. Музичні смичкові інструменти 1.Класифікація струнних інструментів, відмінні ознаки. 2.Матеріали для виготовлення музичних інструментів, відмінні ознаки. 3.Розмірні ознаки музичних інструментів. 4.Різновиди форм музичних інструментів, відмінні ознаки.	1	Тема 10. Музичні смичкові інструменти 5.Класифікація струнних інструментів, відмінні ознаки. 6.Матеріали для виготовлення музичних інструментів, відмінні ознаки. 7.Розмірні ознаки музичних інструментів. 8.Різновиди форм музичних інструментів, відмінні	1	Самостійний конспект з окремих питань теми; виконання навчальних завдань з ДК; рішення ситуаційних завдань; тематичне тестування	10

Назва теми (лекції) та питання теми (лекції)	Кількість годин	Назва теми та питання семінарського, практичного або лабораторного заняття	Кількість годин	Завдання самостійної роботи в розрізі тем	Кількість годин
		ознаки.			
Тема 11. Поштові марки 1. Різновиди поштових марок. Відмінні риси стандартних та комеморативних марок. 2. Документи для вивезення за межі України рідкісних поштових марок Елементи опису творів малої графіки у митній документації.	1	Тема 11. Поштові марки 3. Різновиди поштових марок. Відмінні риси стандартних та комеморативних марок. 4. Документи для вивезення за межі України рідкісних поштових марок Елементи опису творів малої графіки у митній документації.	1	Самостійний конспект з окремих питань теми; виконання навчальних завдань з ДК; рішення ситуаційних завдань; тематичне тестування	10
Тема 12. Ордени, медалі, нагрудні знаки та грошові знаки. Пам'ятні та ювілейні монети 1.Поняття нумізматики 2.Ознаки, форми і характеристика монет Ознаки монет під час їх опису у митній документації.	1	Тема 12. Ордени, медалі, нагрудні знаки та грошові знаки. Пам'ятні та ювілейні монети 3.Поняття нумізматики 4.Ознаки, форми і характеристика монет Ознаки монет під час їх опису у митній документації.	1	Самостійний конспект з окремих питань теми; виконання навчальних завдань з ДК; рішення ситуаційних завдань; тематичне тестування	10
Тема 13. Митний контроль за переміщенням культурних цінностей через митний кордон України 1.Атрибуція пам'ятки культури з метою визначення	1	Тема 13. Митний контроль за переміщенням культурних цінностей через митний кордон України	1	Самостійний конспект з окремих питань теми; виконання навчальних завдань з ДК;	10

Назва теми (лекції) та питання теми (лекції)	Кількість годин	Назва теми та питання семінарського, практичного або лабораторного заняття	Кількість годин	Завдання самостійної роботи в розрізі тем	Кількість годин
споживної цінності пам'ятки. 2. Знаходження класифікаційного угруповання пам'ятки та її соціокультурної значимості. 3. Встановлення прогностичної вартості пам'ятки. Порядок оформлення права на вивезення культурних цінностей.		4. Атрибуція пам'ятки культури з метою визначення споживної цінності пам'ятки. 5. Знаходження класифікаційного угруповання пам'ятки та її соціокультурної значимості. 6. Встановлення прогностичної вартості пам'ятки. Порядок оформлення права на вивезення культурних цінностей		рішення ситуаційних завдань; тематичне тестування	

Розділ 5. Система оцінювання знань студентів

Таблиця 5.1 – Розподіл балів за результатами вивчення навчальної дисципліни

Види робіт	Максимальна кількість балів
Модуль 1 (теми 1-5): виконання навчальних завдань (зараховано / не зараховано); реферат (10 балів); поточна модульна робота (20 балів)	30
Модуль 2 (теми 6-13): виконання навчальних завдань (зараховано / не зараховано); реферат (10 балів); поточна модульна робота (20 балів)	30
Підсумкове тестування	40
Разом (ПМК)	100

Таблиця 5.2 – Система нарахування додаткових балів за видами робіт з вивчення навчальної дисципліни

Форма роботи	Вид роботи	Бали
1. Навчальна	1. Виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань підвищеної складності	10
2. Науково-дослідна	Участь у науковому гуртку	10
	Участь в наукових студентських конференціях: університетських, міжвузівських, всеукраїнських, міжнародних	20

За додаткові види навчальних робіт студент може отримати не більше 30 балів. Додаткові бали додаються до загальної підсумкової оцінки за вивчення навчальної дисципліни, але загальна підсумкова оцінка не може перевищувати 100 балів.

Таблиця 6 – Шкала оцінювання знань здобувачів вищої освіти за результатами вивчення навчальної дисципліни

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90–100	A	Відмінно
82–89	B	Дуже добре
74–81	C	Добре
64–73	D	Задовільно
60–63	E	Задовільно достатньо
35–59	FX	Незадовільно з можливістю проведення повторного підсумкового контролю
0–34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням навчальної дисципліни та проведенням підсумкового контролю

Розділ 6. Інформаційні джерела

1. Білецький В. С. Дорогоцінне каміння. Дорогоцінні метали / В. С. Білецький. – Донецьк : «Донбас», 2007. – 254 с.
2. Калашникова О. Л. Основи мистецтвознавчої експертизи та вартісної оцінки культурних цінностей : підручник / О.Л. Калашнікова. – Київ: Знання, 2016. – 479с.
3. Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними : Закон України // від 18 листопада 1997 року N 637/97-ВР (Із змінами і доповненнями, внесеними Законами України таборували від 3 лютого 2018 року N1416-IV).
4. Зрезарцев М. П. Товарознавство непродовольчих товарів : навч. посіб. : РМО і НУ / М. П. Зрезарцев, В. М. Зрезарцев, В. П. Параніч. – Київ: ЦУЛ, 2019. – 328.
5. Оснач О. Ф. Товарознавство. Промислове обладнання, прилади, інструменти : навч. посіб. / О. Ф. Оснач. Київ: ЦНЛ, 2017. – 304 с
6. Власова А. В. Основи товарознавства непродовольчих товарів: навч. посіб. : РМО і НУ / А. В. Власова. – Київ: ЦНЛ, 2021. – 2008 с.
7. Малярчук О. М. Особливості судово-товарознавчої експертизи ювелірних виробів / О. М. Малярчук // Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія: Право / голов. ред. Ю. М. Бисага – Ужгород, 2024. – Т. 4. Вип. 84. – С. 99-104. - Бібліогр.: 103-104 с. (10 назв). URL <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/312245/303278>
8. <https://inconsulting.com.ua/en/examination-of-antiques/import-and-export-of-cultural-property.html>
9. <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1039&context=historydiss>
10. <https://www.studyiq.com/articles/precious-metals-and-gems/>
11. <https://adilet.zan.kz/eng/docs/Z1600000444>
12. <https://www.gemsociety.org/article/jewelry-metals-overview/>

Розділ 7. Програмне забезпечення навчальної дисципліни

1. Загальне програмне забезпечення, до якого входить пакет програмних продуктів Microsoft Office.
2. Спеціалізоване програмне забезпечення комп'ютерної підтримки освітнього процесу з навчальної дисципліни, яке включає перелік конкретних програмних продуктів: мультимедійні презентації, програмний засіб «OpenTest 2.0». Тестування проводиться під час проведення занять (поточний контроль) і під час підсумкового контролю знань.
3. Дистанційний курс у системі дистанційного навчання ПУЕТ:
<http://www2.el.puet.edu.ua/st/course/view.php?id=1337>